

ПОГЛЕД НАД ШВЕДСКАТА ПРОГРАМА ПО ГРАЖДАНСКО ОБРАЗОВАНИЕ

Съдържание и основни извлечения

В Швеция, Гражданското образование (ГО) се изучава като **задължителен предмет** от 1-ви до 9-ти клас и като **свободно избираем предмет** от 10-ти до 12-ти клас. Настоящият документ описва целите и съдържанието на предмета по ГО в Швеция от тяхна гледна точка, както следва:

- I. Цел на предмета
- II. Обучението в 1- 3 клас
- III. Обучението в 4 - 6 клас
- IV. Обучението в 7 - 9 клас
- V. Допълнителни коментари
- VI. Обучението в 10 - 12 клас

Швеция редовно оглавява световните класации по икономическо развитие, иновации, и стандарт на живот. От този документ става ясно огромното внимание което държавата отделя на гражданското образование на учениците си. Правят впечатление следните аспекти на програмата:

- Връзка на Гражданското образование с другите предмети
- Използване на спираловидния подход по отношение на учебното съдържание: повторемост чрез надграждане
- Разширяване и задълбочаване на темите през различните етапи на обучение
- Практически подход, изпълнен с примери от ежедневието и мястото където учениците живеят
- Насърчаване на критичното мислене в учениците, като те редовно се подканват да оценяват текущите норми и правила на поведение
- Възпитаване на чувство на лична отговорност и разбирането, че те влияят на това което се случва в обществото
- Еднозначно използване на термина Гражданско образование (ГО) с термина Социални Науки (СН) в училищата

Тази разработка е подготвена с образователна цел за инициативата „Площадът“ на Граждани за България (<https://c4bg.org/civics>).

© Граждани за България 2023. Материалът може да се ползва безплатно от учители, учебни заведения, ученици и студенти за образователна цел: моля уведомете ни на admin@c4bg.org. Всяка друга употреба и възпроизвеждане без разрешение от Граждани за България е забранена.

I. Цел на предмета

Едно развито общество се базира на взаимното сътрудничество между неговите граждани. Днес хората в различни части на света са изправени пред множество предизвикателства, свързани с глобализацията, межкултурните отношения и дигитализацията. Познаването на обществото ни дава инструменти, за да можем да стимулираме взаимното сътрудничество между хората, да поемем отговорност за действията си и да се ориентираме в един сложен свят.

Предметът по социални науки и гражданско образование има за цел да запознае учениците с устройството на демокрацията и човешките права. Той трябва да допринесе за това учениците да придобият знания за ценностите и принципите на едно демократично общество и за демократичните процеси. В тази връзка, обучението **трябва да даде отговор** на учениците **какво означава да си активен и отговорен гражданин**. Програмата реализира и друга цел, а именно да подпомогне учителите при избора на подходящи методи на обучение.

Преподаването трябва да допринесе за това учениците да разберат как индивидът и обществото си влияят взаимно. Следователно учениците трябва да разберат сложните взаимозависимости, които съществуват между социалните, икономическите, политическите, правните и медийните структури в обществото. Също така, учениците трябва да разберат, че различните хора често са поставени в различни условия, в зависимост от фактори като пол и социално-икономически произход.

Преподаването трябва да предостави на учениците възможността да анализират социалните проблеми от различни гледни точки, да развият критично мислене и разбиране за това как различните участници в обществените процеси се опитват да повлияят на социалното развитие, често ръководени от техния личен интерес. На учениците трябва да се даде възможност да изразят и защитят своите позиции при срещи с други възгледи, но и също така да бъдат отворени да променят своите възгледи по социалните въпроси.

II. Обучението в 1-3 клас

Предметът ГО за 1–3 клас комбинира съдържание от четири предмета – география, история, религиознознание и обществознание. Ето защо е от голямо значение паралелно с предмета по ГО, да се формират компетентности и по тези четири учебни предмета паралелно.

Основното съдържание на ГО в 1–3 клас е разделено на четири интердисциплинарни теми:

- „Да живеем заедно“;
- „Живот в местната среда“;
- „Живот в света“
- „Изследване на реалността“.

Съдържанието на първите три теми осъществява преход от малкото и локално към голямото и глобалното. Като стъпва на това, което е близко до учениците, обучението може да надгражда по-абстрактни теми. Четвъртата тема „Да изследваме реалността“ се занимава със специфичните понятия и инструменти, от които учениците се нуждаят, за по-нататъшно обучение в 4–9 клас по география, история, религиозни науки и социални науки.

Тема „Да живеем заедно“

• **Миграция в страната и между страните.** Какви причини и последствия може да има това. В мултикултурното общество разбирането на движещите сили и последиците от миграцията е от голямо значение. Тази тема може да допринесе за разбирането на учениците защо хората се местят да живеят от едно място на друго.

• **Представяне на условията на живот на хората в миналото, например в детската литература, песните и филмите.** Запознаване със спомени и разкази от хора, които живеят сега. Чрез съдържанието на спомени, разказани от хора, които живеят сега, учениците могат да разберат, че самите те са част от историята. Като дава на учениците представа за условията на живот на хората в миналото, преподаването може да им помогне да развият историческа съпричастност; да разберат, че начинът на мислене и действие на хората е оцветен от ценностите и условията на тяхното време.

• **Разговор и размисъл върху морални и житейски проблеми, които са важни за ученика, например приятелство, ролите на пола и смъртта.** Рефлексията върху въпроси, на които липсват отговори, може да допринесе за личностното развитие на учениците. Способността да се противопоставят собствените позиции срещу мненията на другите и способността да се спори.

• **Разговор и размисъл относно нормите и правилата в жизнената среда на ученика, включително в училище и в дигитална среда.** Във всички контексти, в които се сблъскват интересите и нуждите на различни индивиди, съществува риск от възникване на конфликти. Учебната програма предоставя възможности на учениците да обсъждат и разсъждават върху съществуващите норми и правилата в жизнената среда на ученика. Това допринася за по-задълбочено разбиране на взаимодействието между индивидите в обществото и как общите нужди понякога трябва да са пред индивидуалните. По този начин учениците могат също да развият своя подход към общите правила в ежедневието, включително в училище и в дигиталната среда. Това съдържание също отваря пътя към проблематизиране на нормите и правилата, които ни заобикалят. Винаги ли правилата са доброжелателни или има норми, които са потискащи и ограничават възможностите на хората? Дискусиите и разговорите за норми и правила също могат да засегнат въпроси свързани с това как всеки гражданин може да допринесе за промяната им, особено тези които са несправедливи. По този начин се полага основа на разбирането на учениците за демокрация. Тези теми от учебната програма се развиват и разгръщат в следващите етапи на обучение.

• **Правила за движение на пътя и как да се вдижим по безопасен начин.** За много деца първите училищни години означават нови преживявания на улицата. Следователно основни познания за правилата за движение и как безопасно да се вдижим са много необходими. Статистиката обаче показват, че изучаването на правилата за движение автоматично ве води до по-малко деца, ранени по време на движение по пътя. Вместо това съществува риск обучението по тази тема да доведе до прекалена увереност в способността на децата да се държат безопасно в непозната и непредвидена среда на движение. Обучението по безопасно движение на пътя също е контекст, в който необходимостта от правила и санкции става ясна. По този начин обучението трябва да води до отговори на въпроси за това как общите нужди - в този случай безопасността в движението - понякога трябва да са пред нуждите или желанията на индивида.

Тема „Живот в местната среда“,

Фокусът на учебната програма по тази тема придава практическа насоченост на учебното съдържанието и дава възможност на учениците да почувстват, че това, което учат в училище има отношение към техния собствен живот. Като пресъздава общи преживявания и дава знания за

мястото, което ги обединява, преподаването може също да развие чувството за принадлежност в учениците.

- **Някои отличителни черти в природния и културния ландшафт на околността.** Следи от последния ледников период. Съдържанието поставя основата за преподаване на география в по-късни етапи на обучението и включва теми като: климатичните и растителните зони, изменението на климата, ендегенните и екзогенните процеси, теренните изследвания и човешката употреба на природните ресурси.

- **Историята на родния град и това, което местностите, сградите и предметите от бита могат да разкажат за живота там в миналото.** Миналото може да бъде проследено и интерпретирано чрез, например, исторически паметници, сгради, имена на улици и площади или текстове от различни документи. Възможността да почувствате как са живели хората в родния си град може да допринесе за по-добро разбиране на нашето време и да даде на учениците важни знания, за да разширят своята историческа култура.

- **Ролята на религията в училище и у дома в миналото.**

Религията и църквата са имали голямо значение за историческото развитие на Швеция в продължение на хиляда години. Учениците получават възможността да придобият поглед над значението, което християнството има и е имало в училище и в шведския социален живот. С това като основа те могат да установят исторически перспективи върху съдържанието на по-горните класове, които засягат секуларизацията и многообразието в днешното общество.

- **Централни социални функции, например здравеопазване, социални услуги и образование.**

Различните общества в различни времена са имали различни идеи за това какви са или трябва да бъдат социалните функции на държавата. Тези възприятия са формирали основата на това, което е определено като обществена отговорност и са довели до вариране на публичния сектор като съдържание и обхват. Като въведение към по-широко разбиране на обществото, учебната програма подчертава основни обществени функции, като здравеопазване, социални услуги и образование.

- **Професии и предприемачество.**

Чрез изучаване на професии и икономиката в района учениците могат да разберат как трудовата дейност създава добавена стойност за индивида и обществото. Тук има ясна връзка със съдържанието на темата „Да живееш в света“. В допълнение, познаването на професиите и трудовата заетост в родния край може да допринесе за разбирането на учениците за значението на предприемачеството както за частния бизнес, така и за икономиката на обществото, съдържание, което се разглежда в социалните науки и в по-късните класове

Устойчивото развитие

- Екологични проблеми, базирани на ежедневиия живот на ученика, например въпроси за трафика, енергията и храната.

Устойчивото развитие е включено като централно съдържание в няколко предмета. В ранните училищни години проблемите на устойчивостта се разглеждат от ежедневиия контекст, близък до учениците. В учебната програма за Гражданско образование 1–3 клас това е изразено като екологични проблеми, базирани на ежедневиия живот на ученика. Става въпрос за това как самите ученици могат да допринесат за устойчивото развитие и да намалят натоварването върху околната среда, например чрез рециклиране или пестене на електричество и вода. Като се фокусира върху проблемите на околната среда, обучението по Гражданско образование 1-3 клас полага основата за изучаване на устойчивото развитие в по-горните класове, които след това включват не само

екологичното измерение на концепцията, но също така и нейните социални и икономически аспекти.

• **Как условията в природата и околната среда (например земя, вода и климат) влияят на населението и сградите.**

Къде живеят много хора и защо? Защо други места са по-рядко населени? Различните места предлагат различни възможности за препитание. Централните фактори, които определят дали хората могат да живеят на дадено място, са например дали има плодородна земеделска земя, достъп до вода и други природни ресурси и какъв е климатът в района. По този начин околната среда определя граници за това кои дейности хората могат да извършват на определено място и колко голямо население може да поддържа даден район. Въпреки това, в съвременната икономика на урбанизирано селище, може да е трудно да се видят преките връзки между околната среда и човешкия поминък, тъй като повечето работни места днес не са толкова зависими от природните условия. Следователно тук може да бъде полезно да се установи историческа перспектива - заселването днес се извършва отчасти при различни условия, отколкото в миналото. Дори в непосредствена близост е възможно да се видят и проучат природни фактори, които са повлияли на местоположението на сгради и предприятия. Твърдата земя е по-лесна и по-евтина за изграждане от потъналата земя, старият градски център често е близо до естествен пункт за претоварване, за да се улесни търговията и т.н.

• **Имена и местоположения на континенти и океани, както и на страни и места, които са значими за ученика.**

Днес в Швеция учениците се срещат с хора, стоки и културни прояви от цял свят. Те вече знаят за животни и видове природа, които не се срещат естествено в Швеция. Като изучават имената и местоположенията на континентите и океаните, те имат възможност да разработят цялостна географска референтна рамка, която им помага да поставят различни събития и явления, за които са чували, в пространствен контекст.

• **Появата на човека, миграциите, събирачеството и лова, както и промяната на условията на живот във връзка с прехода към земеделие.**

Човешките миграции са отчасти свързани с това как хората се разпространяват по земята, отчасти с номадския начин на живот на ловците и събирачите. Това, че човекът се е заселил и започнал да обработва земя и да отглежда домашни животни, е една от най-големите промени в човешката история.

• **Северният регион е населен. Условията на живот на хората през скандинавската каменна епоха, бронзовата и желязната епоха.**

В тясна връзка със съдържанието за човешки миграции и прехода към селско стопанство, учебната програма набляга на скандинавската гледна точка и по-специално на ранната история.

• **Истории в древната и скандинавската митология и в саамската религия.**

Друг мост между миналото и настоящето са историите в древната и скандинавската митология и в саамската религия. Такива истории формират културни референтни точки, които много хора познават. Скандинавската митология има много общи черти с древната митология, а също и със саамската религия. Боговете понякога имат сходни характеристики и историите често се опитват да дадат обяснения за едни и същи основни житейски въпроси за сътворението, любовта и смъртта или за явления в природата като гръмотевици и смяна на сезоните. Тези истории могат да отворят нови врати към изкуството, филмите и литературата.

- **Някои празници, символи и истории в християнството, исляма и юдаизма. Някои истории от Библията и тяхното значение.**

Съдържанието на някои празници, символи и истории в християнството, исляма и юдаизма предоставя запознаване с конкретни религиозни изрази. Това може да послужи като въведение към задълбочено изследване на световните религии в по-горните класове. Една от причините за назоваването на три религии е, че учениците трябва отрано да научат, че нашето общество е мултирелигиозно и плуралистично.

- **Правата на човека и правата на детето в съответствие с Конвенцията на ООН за правата на детето.**

Неприкосновеността на човешкия живот, свободата и неприкосновеността на личността, равенството между жените и мъжете и солидарността със слабите и уязвимите са ценностите, които училището трябва да формира и предава. Конвенцията за правата на детето е специфична част от международното право, която установява универсални права за всички деца. Правата на детето и еднаквата ценност на всички хора са основни принципи, на които се основава шведското общество и могат да бъдат началото на концепцията за демокрация, която да стане разбираема в бъдеще. Правата на детето също са необходими знания за отделния ученик, който може да ги използва, за да разбере дали собствените му права са нарушени.

- **Основни демократични принципи.**

Основните демократични принципи за правото на мнение, свободата на изразяване и принципът на мнозинството могат да се илюстрират в училище. Познаването на принципите на демокрацията е фундаментално за разбирането на концепцията за демокрация. Демократичните принципи могат да бъдат конкретизирани чрез демократични форми на работа в класната стая, където всеки може да има думата и всеки има право да изразява своето мнение. В класните съвети, например, учениците могат да придобият опит за свободен обмен на идеи и вземане на съвместни решения на принципа на мнозинството. По този начин се създават условия учениците да придобият опит и познания за демокрацията тук и сега, а не като нещо, което е важно само за бъдещия живот на зряла възраст.

- **Използване и стойност на парите. Различни примери за начини на плащане и какво могат да струват някои обичайни стоки и услуги.**

Използването на парите се разглежда в контекста на това за какво могат да се използват парите и как те могат да бъдат управлявани. Възможно е да използвате пари в брой, да плащате с карта или да прехвърляте пари директно между сметки чрез услугите за интернет банкиране. Учениците да разбират връзката между монети, банкноти, кредитни карти и други дигитални методи на плащане.

Стойността на парите се отнася, наред с други неща, до разменната стойност, тоест какво може да се купи с пари и приблизително колко струват различните стоки и услуги. На стойността на парите може да се придаде и по-дълбоко значение чрез подчертаване на факта, че повечето хора получават пари в замяна на труд. Стойността на парите най-накрая може да бъде проблематизирана от етична гледна точка: Важно ли е да си богат? Има ли неща, които не бихте направили за пари?

- **Актуални социални теми в различни медии.**

Социалните въпроси са всички въпроси, които се занимават с това как обществото трябва да се развива в бъдеще. Тези проблеми включват много хора и често изискват някаква форма на колективно решение. Те често са обект на обсъждане и дебат, тъй като различните участници се водят от различни мнения, ценности и интереси.

Повдигайки актуални социални проблеми в преподаването, учениците получават възможност да говорят и разсъждават върху условия и събития, които будят техните мисли и чувства. Фактът, че

обучението се занимава с актуални социални проблеми, увеличава възможностите на учениците да разбират и действат в своето време. Освен това им дава възможност да изразяват и оценяват различни позиции и да формулират аргументи, основани на факти и ценности.

Видът на социалните проблеми, които преподаването трябва да адресира, не може да бъде изцяло дефиниран в учебна програма. Този подбор трябва да се доразвие от учителя въз основа на възрастта, интересите и предварителните разбирания на учениците, както и въз основа на актуални аспекти и връзки с друго учебно съдържание.

Да изследваме реалността

• Методи за търсене на информация, например четене на текст, интервюта и наблюдения. Разговори за полезността и надеждността на различни източници.

Живеем в информационно общество, което поставя големи изисквания към способността ни да разпознаваме вярната информация и да отсяваме грешната и невярната. Информацията се произвежда и разпространява за различни цели и решенията, които вземаме и се влияят от това, което сме чули или прочели и как го оценяваме.

Като подчертават методите за търсене и оценяване на информация, учебните програми имат за цел да развият способността на учениците да усвояват информация от различни видове източници и да оценяват доколко те са достоверни и уместни. В централното съдържание на ГО в 1–3 клас това съдържание е формулирано като методи за търсене на информация, например четене на текст, интервюта и наблюдения и разговори за полезността и надеждността на различни източници. Четенето на текст, интервютата и наблюденията са примери за различни методи за събиране на информация. Чрез препрочитане, слушане и наблюдение на заобикалящата ги среда и по различни начини документиране и компилиране на резултатите от изследванията, учениците започват да практикуват научен метод на работа от рано.

Дългосрочната амбиция на обучението по анализ на информационните източници е учениците да развият критично мислене, но в по-ранните класове критиката на източника задължително трябва да започне от прости въпроси: Откъде идва информацията? Кой го е казал или написал? Каква цел може да има човек с написаното?

• Земното кълбо, аналогови и цифрови карти, както и съотношения на размерите и посоки.

Учебната програма подчертава глобуса като централно съдържание в ГО за 1–3 клас. Една идея зад това е да се даде възможност на по-малките ученици да разберат, че живеят на голяма планета, която споделят с други същества. Физическите карти с техните символи, цветове и мащаби могат да разкажат как е проектиран ландшафтът в близост до учениците и на различни места на земята и по този начин да развият възприятието на учениците за пространството. Северът, югът, изтокът и западът на карта трябва да бъдат обхванати в обучението, но учениците трябва да придобият знания как да се ориентират в непосредствената среда с помощта на основните посоки.

• Мисловни карти, например на местната област, училищни пътища или други места, които са значими за ученика.

Мисловната карта е физически израз на вътрешния образ, който имаме за заобикалящата ни среда, тоест нашето възприятие за пространство. Например, ученик може да нарисова картина на стая и да постави мебелите в стаята с представа колко големи са те една спрямо друга. По този начин ученикът вече мисли в различни мащаби и може да започне да разбира важен принцип зад връзката на картата с реалността. Също така е възможно да се правят мисловни карти на училищния двор, родния град, Швеция, Европа и света. Мисловната карта никога не може да бъде начертана

неправилно, тя само представлява възприятието на индивида за местоположения, разстояния и съотношения на размера в пространството, което картата представлява.

• **Времеви линии и времеви концепции минало, настояще и бъдеще.**

Времевите линии са полезни инструменти за илюстриране на изтичането на времето и за свързване на събития едно с друго. С помощта на времеви линии можете да сравните дълги периоди от време с кратки, да разберете какво се е случило първо и какво се е случило след това и да получите представа за разстоянието във времето между настоящето и миналото. Като се научат да четат различни варианти на времеви линии, учениците могат да получат хронологичен преглед на историята и да развият своята историческа референтна рамка.

Критерии за оценка на компетентностите в края на 3 година

- *Ученикът трябва да демонстрира основни познания за географски и исторически условия, социални условия и религиозни традиции.*
- *Ученикът описва приликите и разликите, както и причините и последствията в контексти, които са от значение за темите.*
- *Ученикът да умеє да говори за проблемите на живота на хората и условията на живот, както и за проблемите на околната среда и други социални проблеми от различни гледни точки.*
- *Ученикът да използва концепции, методи и средства от социално ориентирани предмети.*

III. Обучението в 4-6 клас

Основен принцип за развиане на съдържанието от година 1 до година 9 е, че то преминава от свързаното с ученика и конкретното в по-ниските възрасти, към по-широки перспективи и по-абстрактни теми в по-високите възрасти. Също така, подобни учебни теми трябва да се преразглеждат на различни етапи, с различен обхват и степен на абстракция. Например правата на човека и демокрацията се обхващат през всички учебни години с нарастваща дълбочина.

Индивидът и общността

- **Социални роли и норми в различни контексти, например в семейството и в приятелството. Роли на половете, равенство и сексуалност.**

Това дава възможност на учениците да видят как индивидите се социализират във взаимодействие със заобикалящата ги среда и че всички ние поемаме или ни се възлагат различни роли в различни социални групи. Социализацията често включва конфликт между независимостта и адаптация. Става въпрос и за властта и как различните идентичности могат да отворят или ограничат възможностите на хората. Идентичностите се изписват в множествено число, за да се обърне внимание на факта, че хората имат няколко самоличности едновременно. Планът на курса също подчертава централните концепции за власт, справедливост, равенство и равенство между половете.

- **Мрежи за социална защита за деца в различни житейски ситуации, в училище и в обществото.**

Става въпрос за мрежи за социална защита на деца в различни житейски ситуации, в училище и в обществото. Децата могат да бъдат изправени пред различни житейски ситуации, в които се нуждаят от подкрепа от обществото, например от училищна медицинска сестра, детска и младежка

психиатрия или социални служби. Познаването на такива социални структури дава на учениците представа за структурата и приоритетите на обществото.

Ресурси на Общността и разпространение

Познаването на социалната икономика е необходимо, за да можете да вземате добре обмислени икономически решения, както на индивидуално ниво, така и на обществено ниво, например по въпроси, свързани с устойчивото потребление и разпределението на ресурсите. Затова учебната програма въвежда икономиката в обучението още в по-ниските възрасти.

- **Частните финанси и връзката между работа, доход и потребление.**

Тъй като икономиката може да се възприема като труден и абстрактен предмет, преподаването на икономика за по-малките ученици се основава на възможно най-познат контекст. В ГО в 4-6 клас учениците ще бъдат запознати със съдържание за личните финанси и връзката между работа, доходи и потребление. Учениците трябва да придобият представа за факта, че повечето хора получават пари като компенсация за работа и че размерът на компенсацията зависи от вида на работата, която човек извършва и колко работи. Те трябва също така да разберат, че отделните хора и семействата трябва да управляват своите ресурси.

- **Публични финанси. Какво представляват данъците и за какво общините, регионите и държавата използват данъчни средства?**

В ГО в 4–6 клас учениците трябва да придобият задълбочени познания и за това какво представляват данъците и за какво общините, регионите и държавата използват данъчни средства.

- **Примери за различни икономически и социални условия за децата в Швеция и в различни части на света.**

Хората и икономиките в различни части на света стават все по-взаимосвързани по начин, който прави всички зависими един от друг. Работните места в производствената индустрия стават все по-малко и по-малко, а в същото време секторът на услугите расте и има все по-високи изисквания към образованието в много индустрии. Когато се обсъжда нарастващата глобализация, важно е да се обърне внимание и на значението на дигитализацията за икономиката.

Вземане на решения и политически идеи

- **Какво е демокрация и как се вземат демократични решения. Как индивиди и групи могат да влияят върху решенията, като гласуват за общи избори, например, чрез ученически съвети в училище или чрез създаване на мнение в социалните медии.**

Тук учениците ще се запознаят с демократичните ценности и процесите на вземане на решения. Те трябва също така да осъзнаят как индивидите и групите могат да влияят върху решенията, като гласуват на общи избори и, например, чрез ученически съвети в училище или чрез създаване на мнение в социалните медии. Тук има добри възможности да се използва собственото участие на учениците в различни социални проблеми и да се стимулира желанието на учениците да участват активно в процесите на вземане на решения в обществото.

- **Парламентът и правителството и различните им задачи. Политически избори и партии в Швеция. Разделителни линии в някои актуални политически въпроси.**

Централното съдържание в ГО в 4–6 клас също включва парламента и правителството и различните им задачи, което дава на учениците представа за начина, по който функционират представителната демокрация и парламентаризмът. Учениците също така ще се запознаят с политически избори и

партии в Швеция, както и с разделителните линии по някои текущи политически въпроси. По този начин се полага основата самите ученици да се интересуват от политика.

Предпоставка, за да можете да влияете върху процесите на вземане на решения по активен и успешен начин, е да знаете кой има властта да вземе определено решение. Следователно учебната програма поставя голям акцент върху типа решения, които се вземат на различни нива и защо. Това става видимо чрез политическата система на Швеция, която включва Европейския съюз, парламента, правителство, саамски парламент, региони и общини.

Права и върховенство на закона

- **Необходимостта на обществото от законодателство и различни закони и наказания. Престъпността и възможните последици за личността и обществото.**

Подчерава се нуждата на обществото от законодателство, както и различни закони и наказания. Конкретните въпроси относно престъплението и наказанието могат да положат основа за разбирането на начина, по който работи шведската правна система и принципите, на които се основава. Учениците често са наясно кое е честно и нечестно, което прави естествено обвързването на преподаването с теми, близки до учениците. Като подчертава престъпността и възможните последици за индивидите и обществото, учебната програма се стреми да хвърли светлина върху престъпността и от социологическа гледна точка.

- **Правата на човека и тяхното значение, включително правата на детето в съответствие с Конвенцията за правата на детето. Принципът на равно третиране, включително защита срещу дискриминация.**

Чрез специално подчертаване на принципа на равно третиране, включително защита срещу дискриминация, учебната програма се стреми всички ученици да придобият конкретни знания за правата и задълженията, които произтичат от принципа на равно третиране.

- **Националните малцинства евреи, роми, коренното население саами, шведски финландци и торнедалци: култура, история и права.**

Намерението тук е учениците да придобият знания и разбиране за произхода и културата на тези групи. Те трябва също да придобият разбиране и знание, че има специално законодателство за защита на възможностите на националните малцинства да запазят и развият своите езици и култури.

Информация и комуникация

- **Ролята на медиите като разпространител на информация, създател на мнение и рецензент на притежателите на власт в обществото.**

За ГО в 4–6 клас учебната програма се занимава с ролята на медиите като разпространител на информация, създател на мнение и рецензент на притежателите на власт в обществото. Чрез това съдържание учениците могат да разберат многото различни функции на медиите и разликите между различните видове информация. Освен това им дава възможност да развият критичен и аналитичен подход към съобщенията в медиите.

- **Как цифровите и други медии могат да се използват отговорно въз основа на социални, етични и правни аспекти.**

Чрез бързото развитие на дигиталните медии медийният пейзаж се промени фундаментално. Много деца и млади хора днес са не само потребители на медии – те също участват активно в производството и разпространението на информация, например в социалните медии. Учениците са израснали в дигитализиран свят и в много отношения са като у дома си там. В същото време може

да съществува риск както самите ученици, така и възрастните в близост до тях да надценят знанията и преценката на учениците, когато става въпрос за отговорно боравене с медии и информация. Следователно централното съдържание за ГО в 4–6 клас включва как цифровите и други медии могат да се използват отговорно въз основа на социални, етични и правни аспекти.

Преглед на социалните въпроси

• Актуални социални проблеми и различни гледни точки към тях.

Тази секция въвежда актуални социални проблеми, преплетени с тяхното критично разглеждане в медиите и други източници. Социалните проблеми често третират различни социални, икономически, политически, правни и медийни условия и структури в обществото, което дава основание на преподаването да подчертае как различните фактори работят заедно. Социалните въпроси също често са противоречиви и се движат в пресечната точка между факти и ценности, между информация и мнение. Различните гледни точки могат да бъдат социални, икономически и политически.

• Как съобщението, подателят и аудиторията могат да бъдат разграничени и изследвани с критичен към източника подход както в цифровите медии, така и в други видове източници, свързани със социални въпроси.

Централно съдържание в ГО в 4–6 клас е как съобщенията, подателите и аудиторията могат да бъдат разграничени и изследвани с критичен към източника подход в цифровите медии, както и в други видове източници, свързани със социални въпроси. За да се развие у учениците способността да бъдат критични към източниците, е необходимо да усвоят различни методи за това. Основните методи се състоят от задаване на въпроси за това откъде идва информацията, каква цел може да има авторът с представянето си и как да се отделят ценностите от фактите. На учениците може да се даде възможност да разсъждават върху това кой стои зад различни уебсайтове и по този начин могат да придобият по-добро разбиране за това как индивиди и групи могат да влияят на общественото мнение въз основа на собствените си интереси.

Критерии за оценка на компетентностите в края на 6 година

- Ученикът показва много добри познания по демокрация и права на човека.
- Ученикът показва много добри познания за условията и структурите в обществото. Ученикът описва сложни взаимоотношения в различни социални структури. Ученикът прави добре развити разсъждения за това как хората могат да влияят и да бъдат повлияни от условията и структурите в обществото.
- Ученикът прави добре развити разсъждения по социални въпроси, основани на познаване на условията и структурите в обществото. Ученикът разглежда информация и мнения, свързани със социални въпроси в различни източници с добре обосновани критични аргументи.

IV. Обучението в 7-9 клас

Индивиди и общности

• **Идентичността на хората, финансовите ресурси и възможностите в обществото и как те могат да бъдат повлияни от фактори с социално-икономическият произход, пол, възраст и етническа принадлежност. Понятията власт, справедливост, равенство и неравенство.**

В ГО в 7–9 клас има съдържание, което се фокусира върху идентичността на хората, финансовите ресурси и възможностите в обществото и как те могат да бъдат повлияни от, наред с други неща,

социално-икономически произход, пол, възраст и етническа принадлежност. Предметът подчертава различни фактори, които влияят върху живота ни и начина, по който виждаме себе си и другите. Става въпрос за властта и как различните идентичности могат да отворят или ограничат възможностите на хората. Идентичностите се изписват в множествено число, за да се обърне внимание на факта, че хората имат няколко самоличности едновременно. Планът на курса също подчертава централните концепции за власт, справедливост, равенство и неравенство между половете.

• **Шведските социални структури и как работят, например здравната система и осигуряването за безработица.**

В 7-9 клас учениците трябва да придобият знания за шведските социални структури и как те работят. Фокусът е върху шведските социални системи, например здравната система или осигуряването за безработица. Чрез това съдържание предметът социални науки може да допринесе за това учениците да придобият по-добри познания за собствените и чуждите права и задължения. Тук също има място за изследване и проблематизиране на плюсовете и минусите на публично и частно финансираните социални помощи.

• **Миграцията към, както и интеграцията и сегрегацията в Швеция днес.**

В тази област на знанието ГО в 7-9 клас също включва основното съдържание на миграцията към, както и интеграцията и сегрегацията в Швеция днес. Швеция отдавна е страна с жители от много различни части на света, с различен произход и опит. Познаването на причините и последствията от миграцията е важно за учениците, за да придобият разбиране за важността и въздействието на имиграцията. Въпросите относно интеграцията и сегрегацията в шведското общество трябва да бъдат изяснени от различни гледни точки.

Ресурси на Общността и тяхното движение

• **Как са свързани финансите на домакинствата, компаниите, банките и публичния сектор.**

Причини за промени в социалната икономика и какви последици могат да имат те. В ГО в 7-9 клас изучаването на социалната икономика става по-сложно чрез анализ на това как са свързани финансите на домакинствата, компаниите, банките и публичния сектор. Това включва и причините за промените в социалната икономика и какви последици могат да имат. Моделът на икономическия цикъл може например да се използва за изследване как ефектите от промяна в една част от икономиката могат да се разпространят и да засегнат други части на икономиката. По този начин връзките между частните финанси на хората и различните части на социалната икономика стават по-разбираеми.

• **Взаимозависимостта на страните и регионите в глобализираната икономика. Различни условия за различните държави и региони.**

Тук учебната програма подчертава глобализацията и взаимозависимостта на страните и регионите в една глобализирана икономика. Глобализацията оказва влияние върху способността на страните да се конкурират на международния пазар и доведе до големи промени на пазара на труда в Швеция. Работните места в производствената индустрия стават все по-малко и по-малко, а в същото време секторът на услугите расте и има все по-високи изисквания към образованието в много индустрии.

Когато се обсъжда нарастващата глобализация, важно е да се обърне внимание и на значението на дигитализацията на икономиката. Например дигитализацията и други съвременни технологии опростиха търговията между страните и допринесоха за създаването на глобален пазар на труда. Това е развитие, което на места допринася за икономическия растеж и социалния напредък, но

може също така да допринесе за засилване на неравностойните условия в търговията и пазара на труда. Познаването на това съдържание дава на учениците предпоставките да разберат промените, които глобализацията причинява, както на обществено, така и на индивидуално ниво.

• **Причини и последствия от неравномерното разпределение на доходите и богатството между хората в Швеция и в различни части на света.**

Тук се предлага задълбочен поглед над причините и последствията от неравномерното разпределение на доходите и богатството между хората в Швеция и в различни части на света. Това е съдържание, което е свързано с друго съдържание както в областта на „Социални ресурси и разпределение“, така и в областите на „Индивиди и общности“ и „Вземане на решения и политически идеи“. Освен това, този материал има силни връзки с учебната програма по география. Чрез запознаване с тези сложни взаимоотношения, учениците могат да разберат условията на живот на различни социални групи и техните позиции.

• **Промени и условия на пазара на труда и трудовия живот, например по отношение на формирането на заплатите, работната среда и правото на труд.**

Тук се анализират промените в условията на пазара на труда и трудовия живот, например по отношение на формирането на заплатите, работната среда и трудовото право. Това съдържание се съсредоточава върху шведските условия, но също така има допирни точки със съдържанието за глобализацията. Конкретните знания за професионалния живот са важни за разбирането на шведското общество. Те също са допълнение към обучението и кариерното ориентиране на ученици в гимназиалния етап. По този начин общественият предмет допринася учениците да могат да направят обоснован избор за тяхното бъдещо образование и професионална ориентация.

Вземане на решения и политически идеи

• **Какво означават термините: демокрация и диктатура; монархия и република; парламентаризъм и президентско управление. Примери за това как тези различни форми на управление могат да работят.**

Политиката и демокрацията се въвеждат в международна сравнителна перспектива със съдържание за концепциите за демокрация и диктатура, монархия и република, както и парламентаризъм и президентско управление, както и примери за това как тези различни форми на управление функционират. Чрез противопоставяне на демокрацията на различни форми на диктатура разбирането на учениците за демократичните принципи и методи на работа може да се задълбочи и засили.

• **Политически идеологии и разделителни линии между политическите партии в Швеция.**

Тук гледната точка на учениците над шведската политика се задълбочава чрез по-детайлен поглед над съдържанието на политическите идеологии и разделителните линии между политическите партии в Швеция.

• **Политическата система на Швеция във връзка с Европейския съюз, парламент, правителство, саамски парламент, региони и общини. Конституцията на Швеция.**

За да можете да влияете върху процесите на вземане на решения по активен и успешен начин, е важно да знаете кой има властта да вземе определено решение. Затова учебната програма поставя голям акцент върху типа решения, които се вземат на различни нива и защо. По този начин разбирането на учениците за политическите системи на местно, регионално, национално и европейско ниво се разширява и задълбочава в 7–9 клас.

- **Къде се вземат различни решения и примери за това как решенията засягат индивидите, групите и обществото като цяло. Възможностите на индивиди и групи да влияят над демократичния процес.**

Намерение в учебната програма е също така политиката да не се представя като нещо далечно и абстрактно, а като близко и конкретно за учениците. Затова обучението трябва да разглежда това къде се вземат различните решения и да включва примери за това как тези решения засягат индивидите, групите и обществото като цяло. По този начин учениците могат да разберат какви конкретни последици могат да имат различни политически решения за тях самите и за групите, от които те са част.

Гледната точка на гражданите също се подчертава чрез възможностите на индивидите и групите да влияят на демократичния процес. Това съдържание може да бъде свързано директно с различните нива на вземане на решения в Швеция. Може да се проблематизира и във връзка с идентичността на хората, финансовите ресурси и темата „Индивиди и общности“. В този контекст също може да бъде ценно да се разгледат и обсъдят различни начини за влияние върху обществото и политическо участие извън традиционните партии и институции.

- **Целта, основните задачи и дейности на ООН, както и предисторията и съдържанието на северното сътрудничество.**

Чрез представяне на целта, основните задачи и дейности на ООН, учебната програма се стреми да подчертае глобалното сътрудничество, наред с правата на човека, устойчивото развитие и мирното разрешаване на конфликти. Подчертава се регионалното сътрудничество в скандинавския регион.

Права и върховенство на закона

- **Нарушения на човешките права в различни части на света и международна закрила на човешките права.**

Тук учебната програма възприема международна перспектива, като разглежда нарушенията на човешките права в различни части на света и международната закрила на човешките права. Идеята зад това съдържание е учениците да придобият знания за това как потисничеството и малтретирането се проявяват на различни места по света и как да действат за защита и насърчаване на правата на човека. По този начин обучението може да покаже как хората могат конструктивно да допринесат за устойчивото развитие и да не се ограничават само до описания на несправедливостта. Съдържанието може благоприятно да се свърже с обучението за ООН.

- **Положението на националните малцинства в Швеция и политиката на шведското малцинство и нейното развитие. Статутът на саамите като коренно население.**

Също така в ГО в 7–9 клас се анализира положението на националните малцинства в Швеция, както и политиката на шведското малцинство и нейното развитие. Учебната програма специално подчертава позицията на саамите като коренно население. Като единственото коренно население на Швеция, саамите, в допълнение към статута си на национално малцинство, имат специален статут със специални права. Много от тези права са свързани с правото на използване на земя и вода за отглеждане на северни елени, риболов и лов. Самите също имат право да гласуват в Сами парламента, който функционира както като държавен експертен орган, така и като народно избран парламент.

- **Свободи, права и задължения в демократичните общества. Дилемите, свързани с демократичните права и задължения, например границата между свободата на изразяване и нарушенията в социалните медии.**

При демокрацията индивидът и държавата имат както права, така и задължения. Държавата гарантира на индивида редица свободи и права, например свобода на изразяване, свобода на събранията и право на глас. В замяна на това, индивидът е длъжен да следва демократично взетите решения, да плаща данъци и да зачита свободите и правата на другите индивиди. Да знаеш това е предпоставка да си активен гражданин.

Понякога различните демократични ценности се сблъскват помежду си и възникват дилеми, свързани с демократичните права и задължения, например границата между свободата на изразяване и нарушенията в социалните медии. Друг пример може да бъде гражданското неподчинение: Има ли ситуации, в които е етично оправдано активното противопоставяне на демократично взетите решения? Допълнителни примери за дилеми могат да бъдат: Кои методи може да използва демократичното общество, за да защити демократичните ценности, когато те са поставени под въпрос? Доколко можем например да толерираме, факта че нашите комуникации се следят, така че обществото да може да открие и предотврати заплахи за демокрацията? Чрез обсъждане и проблематизиране на такива въпроси учениците могат да задълбочат разбирането си за демократичните принципи.

• Правната система в Швеция и принципите за правна сигурност. Възможни причини и последствия от различни видове престъпления, например корупция, насилствени престъпления, сексуални престъпления и насилие и потисничество. Задачите на поправителната служба.

В ГО в 1–3 клас заниманията по правораздаване започват с разговор и размисъл за нормите и правилата в социалната среда на ученика. В ГО в 4–6 клас правораздаването разглежда нуждата на обществото от законодателство, както и някои различни закони и наказания. Като подчертава престъпността и възможните последици за индивидите и обществото, учебната програма се стреми да хвърли светлина върху престъпността и от социологическа гледна точка.

В ГО в 7–9 клас правораздаването трябва да се изучава от няколко гледни точки. Правната система в Швеция и принципите на правната сигурност защитават гражданите и обществото като цяло. Акцент се поставя върху всички социални институции и професионални групи, участващи в съдебния процес – от ареста до изпълнението на присъдата. Учебното съдържание включва също така законите и принципите, които регулират работата на полицията, адвокатите и съдилищата. Принципите на правната сигурност са централни части на едно демократично общество и имат ясни връзки с правата на човека. Като показва тези връзки, обучението може да помогне на учениците да развият холистичен възглед за обществото.

Също така в ГО в 7–9 клас се подчертава социологическа перспектива на възможните причини и последствия от различни видове престъпления, например корупция, насилствени престъпления, сексуални престъпления и насилие и потисничество. Причините за престъпността често могат да бъдат разбрани и проблематизирани въз основа на социологически и икономически аспекти. Примерите тук са избрани, за да покажат различни видове престъпления, които имат частично различни причини на структурно ниво. Освен това, когато става въпрос за последиците от престъпността, важно е да се подчертае, че различните видове престъпления засягат частично различни групи хора и че различните видове престъпления могат да имат различни последици на обществено ниво.

Правната система включва и задачите на поправителната служба. Чрез подчертаване на целите на поправителните услуги, като възпиране, лишаване от работоспособност и рехабилитация, обучението може да допринесе за предоставянето на по-широко и по-задълбочено разбиране от учениците за ролята на поправителните услуги в правната система.

Информация и комуникация

- **Как се произвеждат, разпространяват и използват медиите и какви възможности и предизвикателств предоставят медиите в едно демократично общество.**

В ГО в 7-9 клас учебната програма подчертава проблематизирано съдържание за медиите. Учениците ще се запознаят с това как медиите се произвеждат, разпространяват и използват, както и какви възможности и предизвикателств предоставят медиите в едно демократично общество. Новинарските репортажи, изразеното мнение и цензурата в различни медии допринасят за оформянето на миогледа и мненията на хората и следователно са от централно значение за демокрацията.

Дигитализацията на медиите отвори нови възможности, но също така и доведе до нови трудности от различен характер. Медиите се демократизират в смисъл, че сега много повече хора от преди имат възможност да достигнат до дадена информация и да аргументират своята позиция. В същото време нарастващата конкуренция и новите начини за използване на медии създават трудности за някои традиционни новинарски медии да достигнат до своята аудитория. Намалените приходи и финансиране водят до трудности за медиите да произвеждат задълбочена и разследваща журналистика. Други проблеми, свързани с ролята на медиите в демокрацията, могат да бъдат дезинформацията и фалшивите новини, поляризацията и концентрацията на собственост.

- **Оценка на новините и как тя може да повлияе на представите на хората за външния свят. Как индивидите и групите се представят в медиите, например въз основа на пол и етническа принадлежност, и как това може да повлияе на формирането на норми и ценности.**

Също така е от голямо значение за учениците да могат да развият критичен подход към медиите. Чрез ГО в 7–9 клас учениците могат да разберат механизмите, които правят някои новини широко разпространени, докато други новини остават неизвестни за повечето хора. Обучението може също така да обърне внимание на това как различните медии гледат на новинарската стойност на различни събития в зависимост, например, от формата на медията, целевата група и перспективата. Аспект на това е също, че всеки днес може да създава и разпространява новини, без да се съобразява с етичните принципи на журналистиката.

Важен аспект в този контекст е да се проучи как индивидите и групите са представени в медиите, например въз основа на пол и етническа принадлежност, и как това може да повлияе на формирането на норми и ценности. Чрез това съдържание обучението може да подчертае как медиите могат да допринесат за създаването и поддържането - но също така поставяйки под въпрос и оспорвайки - стереотипни изображения на хора в зависимост от това към кои групи принадлежат. Чрез критична гледна точка човек може да открие норми, които са потискащи или ограничаващи възможностите на хората в зависимост, например, от пол, етническа принадлежност или възраст.

Преглед на социалните въпроси

- **Местни, национални и глобални социални проблеми и различни гледни точки към тях.**

В ГО в 7-9 клас се идентифицират местни, национални и глобални социални проблеми и различни гледни точки към тях. Добре е да се отбележи, че много социални проблеми се случват на всички тези нива едновременно. Такива въпроси включват например: околната среда, миграцията или пазара на труда.

• Критичен преглед на информация, позиции и аргументи, свързани със социални проблеми в дигиталните медии, както и в други видове източници.

В програмата се разглеждат критично информацията, позициите и аргументите свързани със социални проблеми в дигиталните медии, както и в други видове източници. За такова критично изследване не е достатъчно студентите да имат представа за критическия метод на източника. Също така от централно значение е информацията и мненията по социалните въпроси да се оценяват въз основа на познаване на условията и структурите в обществото.

Критерии за оценяване на А клас в края на 9 година

- *Ученикът показва много добри познания за демократичните ценности и процесите на вземане на решения, както и за правата на човека. Ученикът предоставя добре развити разсъждения по различни въпроси, свързани с възможностите и предизвикателствата на демокрацията.*
- *Ученикът показва много добри познания за структурите в обществото. Ученикът описва сложни взаимоотношения вътре и между различни социални структури. Ученикът прави добре развити разсъждения за това как индивиди и групи могат да влияят и да бъдат повлияни от условията и структурите в обществото.*
- *Ученикът прави добре развити разсъждения по социални въпроси, основани на познаване на условията и структурите в обществото. Ученикът разглежда информация и мнения, свързани със социални въпроси в различни източници с добре обосновани критични аргументи.*

V. Допълнителни коментари**За училищния предмет социални науки**

В учебната програма предметът Гражданско образование е изграден около пет основни аспекта: социален, икономически, политически, правен и медийен. И петте са необходими за създаването на цялостен поглед върху сложни социални проблеми и социални структури.

Още в началото на учебната програма е подчертана една важна отправна точка – създаването и развитието на едно демократично общество зависи от сътрудничеството между хората.

Подчертава се и динамичният поглед върху обществото като нещо, което се променя в постоянно взаимодействие между активни и ангажирани хора.

Учебната програма обосновава мястото на предмета в училище, като казва, че познанието за обществото дава на учениците инструменти да се ориентират в свят, характеризиращ се с глобализация, межкултурни отношения и дигитализация. Глобализацията днес се характеризира с бързо разпространение и движение на информация и идеи, стоки и услуги, работни места, екологични проблеми и не на последно място – хора. То води до мащабни промени в глобалната и регионална икономика и изисква постоянна адаптация на индивидите и обществата към новите условия. Глобализацията също поставя големи изисквания към нас, за да можем да управляваме межкултурните отношения на различни нива и в ежедневните срещи с хора и идеи.

Предметът на социалните науки трябва да даде на учениците условия да развият знания както за възможностите, така и за предизвикателствата, които следват в резултат на глобализацията. Предизвикателство, пред което всички сме изправени, е как трябва да изградим обществото, за да постигнем устойчиво развитие. Концепцията за устойчиво развитие се повтаря в няколко от училищните предмети и може да бъде дефинирана въз основа на доклада на комисията Brundtland

от 1987 г. като „развитие, което задоволява днешните нужди, без да застрашава способността на бъдещите поколения да задоволяват своите нужди.“ Широко разпространено е мнението, че устойчивото развитие съдържа екологично, социално и икономическо измерение. Може да се каже, че развитието е устойчиво, когато трите измерения се балансират взаимно по начин, който няма отрицателни последици за екологията, социалното сближаване или икономиката във времето.

Демокрация и човешки права

Основна цел на Гражданското образование е учениците да се запознаят с демокрацията и човешките права. Следователно учебната програма трябва да допринесе за придобиването на знания от учениците както за ценностите и принципите, които характеризират едно демократично общество, така и за демократичните процеси.

По правило демократичните ценности и принципи не са посочени в учебната програма. Това е така, защото списъкът с демократични ценности и принципи може да бъде много дълъг и има риск нещо да липсва. Списъкът също не е статичен или даден веднъж завинаги.

През 1948 г. беше приета Всеобщата декларация на ООН за правата на човека, за да защити правата на индивидите срещу държави, власти и други групи. Всички държави по света бяха поканени да разпространят текста и да го направят разбираем, преди всичко в рамките на образователната система. Учебната програма по Гражданско образование изтъква правата на човека като централно съдържание във всички класове.

Под демократични процеси и методи на работа се разбират различни форми на обмен на идеи, сътрудничество и съвместно вземане на решения на различни нива. Чрез непрекъснатата работа в демократични форми на преподаване, например в класни съвети и ученически съвети, учениците могат също така по-лесно да разпознават демократичните процеси, когато се сблъскат с тях в сложен политически контекст. След това те също могат да развият готовност да разпознават и поставят под съмнение процеси, които са в конфликт с демократичните принципи. В крайна сметка **целта е учениците да разберат какво означава да си активен и отговорен гражданин.**

Взаимоотношения и структури в обществото

За да могат учениците да бъдат подготвени да бъдат активни и отговорни граждани, учебната програма подчертава, че те трябва да развият разбиране за това как индивидът и обществото си влияят взаимно. От основно значение за това разбиране е учениците да развият цялостни познания за социалните, икономическите, политическите, правните и медийните структури в обществото. Различните социални структури постоянно взаимодействат помежду си и с индивидите, които съставляват обществото. Заедно те образуват сложната тъкан, изучавана в предмета социални науки.

Важно е учениците да виждат обществото от различни гледни точки на индивидуално, групово и обществено ниво или на местно, национално и международно ниво. Да разпознават перспективи на основата на пола или социалната класа. На всички тези нива, обучението трябва да допринесе за разбирането от учениците на това как техният живот може да бъде повлиян от тези външни фактори.

Социалните проблеми от различни гледни точки

Учебната програма подчертава, че на учениците трябва да бъдат предоставени условия да анализират социалните проблеми от различни гледни точки и възможността да развият разбиране за това как различните интереси и мнения възникват и се изразяват. По този начин учебната

програма подчертава важността на третирането на актуални социални проблеми по научен път. Тук използването на социални научни концепции и модели може да допринесе за систематичност, контекст и дълбочина на анализите. В същото време учебната програма преплита актуални социални проблеми с критика на източника, тъй като тези части от предмета са естествено свързани помежду си.

Учебната програма се отнася до всички въпроси, които засягат хората на обществено ниво. Това са въпроси за това как обществото функционира днес и как може да се развива в бъдеще. Това могат да бъдат социални проблеми, които все още не са решени или въпроси, по които хората имат различни мнения. Общото между социалните проблеми е, че често могат да бъдат обяснени от гледна точка на причини и следствия и че могат да бъдат изследвани от различни гледни точки.

Интересът или мотивацията е важен фактор за индивидуалното поведение. Това понятие е близко до понятието движеща сила, или това, което кара различни участници да действат, за да повлияят на социалното развитие в посока, която даден индивид или група счита за благоприятна за техните цели. При критичното разглеждане както на самите социални проблеми, така и на информацията и мненията в различни източници е важно да се разбере какви интереси стоят зад тях.

Източници и критичен преглед

Учебният материал също така подготвя учениците да получат знания за това как различни участници се опитват да повлияят на социалното развитие чрез информация, позиции и аргументи в различни контексти и източници. Участници са всички индивиди, групи и организации, които съзнателно или неосъзнателно действат, за да защитят различни интереси. Някои участници се възползват от правната система. Други се опитват да прокарат интересите си чрез политиката и използват различни медии, за да повлияят на общественото мнение. Необходимо е учениците да осъзнаят собствените си възможности да влияят на обществото и да повишават критичното съзнание на учениците за източниците на информация.

Важно е да се изградят умения за критично търсене и обработване на информацията, за да се запознаят различни социални проблеми в граждански, образователен и професионален аспект. В основата на цялото търсене на информация е формулирането на подходящи въпроси за това, което искате да знаете. Следователно обучението трябва да допринесе за това учениците да развият знания за това кои източници са полезни за отговаряне на зададените въпроси, както и че те се научават да оценяват критично информацията и в процеса на нейното получаване.

Също така е важно да се знае, че по този предмет се развива критичното мислене на учениците. Колкото повече учениците знаят за обществото, толкова по-лесно е да формулират въпроси по дадена тема и да оценят критично отговорите, които получават от различни източници.

Опитайте се да изразите мнението си

Предметът на Гражданското образование не е изолиран, а се преподава в контекста на актуалните теми на ежедневието. В този смисъл е важно при обмяната на информация и мнения по различни социални въпроси да бъдат включвани и самите ученици. Следователно трябва да им се даде възможност да изразят и аргументират своите позиции при срещи с други възгледи.

Учениците трябва да бъдат стимулирани да се включват и участват в открит обмен на мнения по социални въпроси. За да могат да участват в социалния дебат обаче е необходимо да имат познания за структурите на обществото и концепциите на социалните науки. Следователно е важно

преподаването да стимулира дискусии в класната стая, като на учениците да се даде възможност да приемат, критикуват и анализират различни възгледи.

VI. Обучението в 10-12 клас

Тази част от учебната програма има за цел учениците да разширят, задълбочат и развият знанията си за обществото. Едно сложно общество с голям поток от информация и бърза скорост на промяна изисква критичен подход и следователно на учениците трябва да се даде възможност да го развият. На учениците трябва да се даде възможност да развият научен подход към социалните въпроси и разбиране на социалните проблеми. Освен това обучението трябва да допринесе за създаване на условия за активно участие в обществения живот, включвайки способността за търсене, структуриране и оценка на информация от различни източници и медии, както и способността да се правят заключения въз основа на информацията.

Материалът е организиран в 7 тематични модула. Във всеки един от тях, учениците се насърчават в участването в дебати и подготовката на научни доклади и есета.

1. Модул социални науки

- Демокрация и политически системи на местно и национално ниво и в рамките на ЕС. Международно и скандинавско сътрудничество. Възможностите на гражданите да влияят върху политическите решения на различни нива. Разпределение на властта и възможностите за влияние в различни системи и на различни нива въз основа на различни модели на демокрация и възможностите на цифровите технологии. Дигитализация и медийно съдържание, както и оценка на новини по въпроси на демокрацията и политиката.
- Правата на човека; кои са те, как се отнасят към държавата и индивида и как хората да търсят своите индивидуални и колективни човешки права.
- Международно право при въоръжени конфликти. Международно хуманитарно право и защита на цивилни лица при въоръжен конфликт.
- Пазар на труда, трудово право и работна среда. Социалните партньори, техните различни роли и значение за общественото развитие. Влиянието на дигитализацията върху пазара на труда.
- Идентичността, взаимоотношенията и социалните условия на живот на групи и индивиди въз основа на факта, че хората са групирани въз основа на категории, които приобщават или отчуждават.
- Лични финанси. Доходи, разходи, активи и пасиви на домакинствата. Правата на потребителите и потреблението във връзка с нуждите и ресурсите. Как частните финанси се влияят от социално-икономическите промени.
- Критика на източник. Методи за търсене, критичен анализ, оценка и обработка на информация от източници в цифрова и друга форма.

2. Модул социални науки

- Политически идеологии и тяхната връзка със социалното изграждане и теориите за благосъстоянието.
- Социална икономика. Икономически структури и потоци в Швеция и в международен план. Предлагане, растеж и предприемачество. Използване на ресурси и разпределение на ресурси въз основа на различни условия.

- Ролята на медиите и информационните технологии в обществото: техните възможности да влияят на хората и социалното развитие, както и възможностите, които дават на хората да влияят.
- Социални научни концепции, теории, модели и методи. Методи за събиране на информация - интервю, проучване и наблюдение. Методи за обработка на информация - статистически методи и текстови анализ.

3. Модул социални науки

- Демокрация и политически системи на местно и национално ниво и в рамките на ЕС. Международно и скандинавско сътрудничество. Възможностите на гражданите да влияят върху политическите решения на различни нива. Разпределение на властта и възможностите за влияние в различни системи и на различни нива въз основа на основни модели на демокрация. Възможности и предизвикателства на дигитализацията по отношение на въпросите на демокрацията и политиката. Политически идеологии и тяхната връзка със социалното изграждане и теориите за благосъстоянието.
- Правата на човека; кои са те, как се отнасят към държавата и индивида и как хората да търсят своите индивидуални и колективни човешки права.
- Международно право при въоръжени конфликти. Международно хуманитарно право и защита на цивилни лица при въоръжен конфликт.
- Пазар на труда, трудово право и работна среда. Социалните партньори, техните различни роли и значение за общественото развитие. Влиянието на дигитализацията върху пазара на труда.
- Социална икономика, например икономически структури и потоци в Швеция и в международен план. Предлагане, растеж и предприемачество, използване на ресурси и разпределение на ресурси въз основа на различни условия.
- Лични финанси. Доходи, разходи, активи и пасиви на домакинствата. Правата на потребителите и потреблението във връзка с нуждите и ресурсите. Как частните финанси се влияят от социално-икономическите промени.
- Ролята на медиите и информационните технологии в обществото. Техните възможности да влияят на хората и социалното развитие, както и възможностите, които дават на хората да влияят. Оценка на медийно съдържание и новини.
- Критика на източника. Методи за търсене, критичен преглед, оценка и обработка на информация от източници в цифрова и друга форма.

4. Модул социални науки

- Възходът и въздействието на националните икономически теории, основани на историческите условия и противоречия, например: меркантилизъм, икономически либерализъм, марксизъм, кейнсианство и монетаризъм. Въпроси за растеж, власт, влияние, устойчиво общество, дигитализация, околна среда и разпределение на ресурсите във връзка с икономическите теории.
- Политическото развитие на съвременното общество, основано на исторически идеологически условия, например права на човека, национализъм, колониализъм и равенство, във връзка с разпределението на властта и икономическите условия. Въпроси за свободата на действие на човека срещу структурните ограничения.
- Тематично задълбочаване в социалната проблематика.
- Приложение на социални научни концепции, теории, модели и методи в работата със сложни социални проблеми.
- Критичен преглед на източника, интерпретация и оценка на информация от различни източници и медии в цифрови и други форми при работа със сложни социални проблеми.

5. Модул социални науки

- Глобализацията и нейното значение от демократична, икономическа и политическа гледна точка за индивида, групата и нацията. Анализ на предизвикателствата пред индивида, нацията и земята в един глобализиран свят.
- Въведение в научната теория.
- Как научните концепции се използват в социалния дебат и влияят на възгледа на индивида за себе си, другите и околното общество.
- Приложение на социални научни концепции, теории, модели и методи в работата със сложни социални проблеми.
- Критичен преглед на източника, интерпретация и оценка на информация от различни източници и медии в цифрови и други форми при работа със сложни социални проблеми.

6. Модул международна икономика

- Международни търговски отношения и икономическа интеграция и техните участници. Развитие на международната икономика и търговия с помощта на икономически теории, базирани както на историческа, така и на съвременна перспектива. Въздействието на международната икономика и търговия върху благосъстоянието на страните и околната среда.
- Значението на културата за бизнес контактите между компаниите в различни страни.
- Движещи сили и ефекти от различни намеси на търговска и валутна политика в международните търговски отношения. Финансовите пазари в международната икономика.
- Глобално разпределение на ресурсите. Връзката между производствените разходи в различни части на света и местоположението на компаниите и международната търговия. Обяснения за възникването на транснационалните корпорации.
- Процесът на икономическа интеграция в рамките на ЕС и продължаващото развитие към общи пазари.
- Концепции, теории, модели и методи в социалните науки.

7. Модул международни отношения

- Различни участници, техните цели и средства и как те си взаимодействат в рамките на външната политика и политиката за сигурност. Предизвикателствата пред съвременната държава като международен партньор.
- Различни теоретични гледни точки върху международните отношения.
- Значението на Втората световна война и следвоенния период за изграждането на международни институции. Различни форми на организирано сътрудничество между страните и връзката между това сътрудничество и политическото и икономическо развитие.
- Причини и последици от сътрудничество и конфликти.
- Международно право. Възможности и трудности при осигуряване на правата и сигурността както на държавата, така и на индивида. Основни международни конвенции за правата и свободите на човека и възможността за прилагане от различни участници.
- Значението на глобализацията за индивидите, групите и обществата, както и възможностите и предизвикателствата за околната среда и разпределението на ресурсите.
- Концепции, теории, модели и методи в социалните науки.
- Критичен преглед на източника, интерпретация и оценка на информацията от различни източници и медии в дигитална и друга форма. Стандарти за цитиране на информационни източници.

Използвани източници

<https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/loroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=-996270488%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DSAM%26version%3D4%26tos%3Dgy&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa92a3>

*Преведено от екипа на
Граждани за България*